

Hierta, "om ändring i hvad Kongl. kungörelsen den 23 November 1866 stadgar, rörande köpe-, bytes- och gåfvobrefs beläggande med stämpladt papper."

Stockholm den 28 Januari 1871.

A. Raab.

N:o 37.

Af Herr C. E. Casparsson: Om revision af gällande stadganden rörande eder.

Under åberopande af de skäl, som finnas anförda uti af mig vid 1869 och 1870 årens riksdagar i ämnet väckta motioner, hvilka, till Lag-Utskottet remitterade, ej blifvit af detsamma till Riksdagens pröfning öfverlemnade; och med hänvisning till den utförligare utredning af frågan, som Justitiekanslersemetet den 29 April 1865, uti infordradt embetsutlåtande (se bilagan) afgifvit, får jag vördsamt föreslå, det Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla:

att en allmän revision af nu gällande föreskrifter i afseende å eder, åsyftande en inskränkning i deras användande, måtte ega rum;

att, der edsförpligtelse fortfarande skall afgifvas, orden: "svär vid Gud och Hans heliga Evangelium", måtte utbytas emot orden: svär inför Gud; samt att de sista bekräftelseorden i de nu gällande edsformulären helst måtte alldeles uteslutas, eller, derest några sådana ord anses nödvändigt böra kvarstå, de måtte utbytas mot en bön eller begäran om Guds bistånd, till att troget hålla det, hvarpå löfte aflagts;

att tro- och huldhetsed icke ånyo affordras den, som samma ed till den regerande Konungen förut aflagt;

att alla embets- och tjenstemannaeder afskaffas, men i stället, när och på sätt i instruktion, reglemente eller annorledes af Kongl. Maj:t bestämmes, vid tillträdet af befattningen erinran meddelas åt embets- eller tjenstemannen angående hans åligganden jemte det ansvar försummande deraf medför;

att slutligen den läkare åliggande skyldighet att åt embetsutlåtande gifva ytterligare edlig bekräftelse äfven upphör, men att dessa utlåtanden deremot, likasom öfriga Kongl. Maj:t pröfvar nödigt bestämma, skola undertecknas sålunda: "Detta utlåtande (intyg) är afgifvet under den ansvarighet lag stadgar", eller ock skrivas å papper, hvarå dylik mening öfverst å första sidan är tryckt eller litografierad.

Stockholm den 28 Januari 1871.

C. E. Casparsson.

Bilaga till Herr Casparssons motion N:o 37.

Underdånigt Memorial.

Uti underdånig skrifvelse af den 21 Oktober 1863 hafva Rikets då församlade Ständer i underdånighet anført, att sedan Rikets Ständer i skrifvelse den 22 Februari 1854, anhållit det Eders Kongl. Maj:t täcktes i nåder förordna om en revision af gällande föreskrifter i afseende på eder och deras användande, vid de begge riksdagar, hvilka förflutit efter det nyssberörda underdåniga skrifvelse afläts, förnyade framställningar i ämnet blifvit gjorda, utan att till någon Rikets Ständers åtgärd föranleda, enär Rikets Ständer ansett, det Eders Kongl. Maj:ts nådiga beslut med anledning af den redan af-

låtna skrivelsen borde afvaktas; att behovet af en snar förändring vid då innevarande riksdag blifvit ytterligare framhållet, och, förutom de skäl, hvilka tillföre i ämnet anförts, anmärkningar företrädesvis riktats emot det anbefallda uppreparandet af eder, som en gång förut blifvit af samma person aflagda, hvarjemte det ansetts vara icke allenast öfverflödigt, utan, såsom ledande till edens ringaktande, skadligt, att den, som vid sitt första tillträde af embete eller tjänst aflagt föreskrifven tro- och huldhets- samt tjenstemannaed, sedermera vid alla tillfällen, då han, efter vunnen befordran, skulle öfvertaga en embetsförvaltning, som vore likartad med den förra, ehuru af högre grad, nödgades ånyo ikläda sig samma förpligtelse, likasom hade den förra då upphört att ega gällande kraft; att ännu mera förnärmande för den helgd, som måste bevaras åt den högtidligt och muntligt aflagda embetseden, syntes den föreskrift vara, enligt hvilken det ålåg läkare att åt meddelade embetsutlåtanden gifva ytterligare bekräftelse genom en upprepad skriftlig edsförpligtelse; att då uti alla stadganden om upprepade eder syntes ligga ett misstroende till edens verksamhet, och dess betydelse otvifvelaktigt skulle höjas, om, med undanrödjande af detta skenbara misstroende, edernas antal inskränktes, Rikets Ständer ansett det vara önskvärdt om en sådan förändring snart kunde tillvägbringas, hvarigenom dels en gång aflagd embetsed blefve gällande för alla offentliga sysslor af hufvudsakligen enahanda beskaffenhet, dels ock läkare, i likhet med statens embets- och tjenstemän, finge, på grund af deras muntligen aflagda läkareed, åtnjuta det vitsord, dem såsom sådane tillkomme, utan vidare skriftlig förpligtelse; samt att förutom de nu föreskrifna edsformulärens alltför stora vidlyftighet, hvilken i väsendtlig mån förringade det intryck af högtidlighet, som borde åtfölja edens afläggande, emot beskaffenheten af deras innehåll kunde med skäl anmärkas, att detsamma till en del utgjordes af förpligtelser, om hvilkas betydelse den, som aflade eden, ofta icke egde kännedom eller kunde bilda sig ett riktigt begrepp, hvilket förhållande måste verka antingen till missaktning för en ed, hvars innehåll man icke förstode eller, hos ömtåligare samveten, till betänkligheter mot densamma afläggande, och i begge fallen motverka edens ändamål, att vara en helig och frivillig förpligtelse; och hafva Rikets Ständer, på grund häraf, och då en längre tid förflutit, sedan Rikets Ständer, på sätt ofvan omförmäldt blifvit, hos Eders Kongl. Maj:t framställt sin önskan om en revision af lagarne angående edgång, utan att någon påföljd deraf sedermera försports, men behovet af en sådan förändring qvarstode oförminskadt, med underdånig anmälan om de åsichter i frågan, hvilka sålunda blifvit framställda, i underdånighet anhållit, det Eders Kongl. Maj:t täcktes, jemte pröfningen af Rikets Ständers underdåniga skrivelse den 22 Februari 1854, taga desamma i nådigt öfvervägande; hvarefter Eders Kongl. Maj:t, genom nådig remiss af den

20 November 1863 anbefallt Justitiekanslers-embetet att häröfver afgifva underdånigt utlåtande.

Uti det, till följd af nådig befallning, utaf Justitiekanslers-embetet den 21 Juni 1859 afgifna, på Eders Kongl. Maj:ts nådiga pröfning ännu beroende underdåniga utlåtande har Justitiekanslers-embetet *dels* redogjort för de särskilda åtgärder, som, i anledning af Rikets Ständers underdåniga skrifvelse den 23 Oktober 1823, blifvit vidtagna till inskränkning af edgång och rättelse uti stadgade edsformulärer, *dels* ock, på anförda skäl, förklarar sig anse någon väsendtlig förändring icke *då* böra ske uti de ej långt förut meddelade föreskrifterna angående edgång.

Tankarne hafva under senare tider icke varit särdeles skiljaktiga derom, att, under stigande bildning och sedlighet, edgång mer och mer kan inskränkas, och man finner, att hos alla bildade folk antalet af edgångar, liksom hos oss skett, efter hand minskats. Att en minskning af eder är ett för alla lagstiftare eftersträfvansvärdt mål, derom blir man således lätt ense; men vid alla reformer och äfven i fråga om denna är det svårast att bestämma *tiden när* och *sättet huru* man bör söka närma sig målet.

Rikets Ständers upprepade framställningar, Eders Kongl. Maj:ts förnyade nådiga remiss och flera, efter den tid Justitiekanslers-embetets senaste underdåniga utlåtande i ämnet afgafs, inträffade omständigheter, hvilka här nedan skolia uppgifvas, föranleda mig antaga, att *numera* möjligen skulle kunna tillvägabringas hvad jag *då* trodde vara nog tidigt att försöka.

Under Rikets Ständers öfverläggningar och i allmänhet under striderna i fråga om edgång har anförts ett skäl, hvilket, om detsamma befunnes grundadt, vore ensamt afgörande, emedan fråga om användande af edgång *då* icke vidare borde kunna i ett kristligt samhälle uppstå, utan all edgång genast afskaffas.

Man har nemligen (Ekonomi-Utskottets Betänkande N:o 181 den 24 September 1860) påstått hvarje edgång förbjuden genom den Heliga Skrifts ord: "*I skolen allsintet svärja, men edert tal skall vara ja, ja, nej, nej, hvad derutöfver är det är af ondo.*"

Vid sådant förhållande har jag ansett först böra undersökas, hvad vigt detta skäl mot edgång bör tilläggas, helst icke något, af hvad jag deremot sett anföras, af mig kunnat antagas såsom en tillfredsställande vederläggning eller anledning att, såsom skett, lemna detta skäl utan allt afseende.

Dervid har jag funnit, att 5 kapitlet i Mathæi Evangelium, der ofvannämnda bibelord igenfinnas, å ena sidan, af Qvåkare, några andra hela sekter och många enskilda af flera bekännelser, deribland äfven utmärktare rättslärd, tydas så, att de innefatta ovilkorligt förbud emot användande i *börgerligt* samhälle af all edgång; men att deremot, å andra sidan, de flesta

både katolska och reformerta bibeltolkare ansett edgång i vissa fall kunna lagligen tillåtas äfven enligt anförda bibelställe, och att t. ex. Luther säger: "att svärjande och edgång, som menniskan af sig sjelf gör, är här förbudet; men om kärlek, befallning, nöd, nästans nytta eller Guds ära det kräfver, är det väl gjordt."

Vid jemförelse af hvad till stöd för de olika meningarne, af både skriftlärd och rättslärd blifvit andraget och till min kännedom kommit, har jag icke kunnat finna hvarken andra ställen i nya testamentet eller de talrikt anförda nyttighetsgrunderna berättiga till något undantag från den meddelade föreskriften att "allsintet svärja"; men mig synes, att man å båda sidor begått misstag, då man antagit denna föreskrift hafva varit meddelad, för att genast, eller i ett visst tidsmoment, af verldsliga lagstiftare, såsom *borgerlig* lag, tillämpas, och alldeles förbisett, att detta vår höge religionsstiftares sålunda visserligen ovilkorliga bud, jemte de flera, dem han i omedelbart sammanhang dermed, i sin bergspredikan meddelat, t. ex. att "*icke stå det onda emot, utan är det så, att någon slår dig vid det högra kindbenet, så vänd honom ock det andra till*", och att "*om någon vill gå till rätta med dig och taga din kjortel ifrån dig, låt honom ock hafva kåpan med*", påtagligen tillhör ett annat lagstiftningsområde än det borgerliga, samt endast äro bud af den kristliga sedoläran, gudomliga och visa råd, dem hvarje enskild kristen bör, så vidt i menlig förmåga står, sjelvilligt följa, när han försöker uppnå eller åtminstone närma sig det derefter slutligen (i 5 Kap. 48 v.) framställda målet "*varer fördenskull fullkomlige, såsom Eder Himmelske Fader fullkomlig är*".

Jag vågar således yttra den mening, att, fastän hvarje lagstiftare oaf-låtligen bör hafva sin uppmärksamhet fästad å evangelii bud och kanske mest just å dem, hvilka meddelades vid samma tillfälle, som de här ofvan anförda, hvarigenom åtskilliga gamla testamentets föråldrade, ännu tyvärr ofta återopade föreskrifter, ogillades af vår religionsstiftare, samt oaktadt ingen ändring i borgerlig lag bör ske i strid mot den gudomliga lagens anda, man dock icke lär kunna anse *nämnda* den heliga skrifts *ord* innefatta ovilkorligt hinder för den *borgerliga* lagstiftaren att bibehålla edgång. Andra betänkligheter hafva likväl härvid framställt sig, nemligen huruvida man är berättigad antaga, att det kan vara tillständigt, ens för upprätthållande af allmän ordning samt säkerhet till person och egendom eller något annat timligt ändamål af hvad vigt som helst, använda ett medel, dervid det förutsattes, att medmenniskors evinnerliga välfärd i ett annat lif äfventyras? samt huruvida, om man en gång kommit till insigt och öfvertygelse derom, att sådant *icke* är *tillständigt*, man då kan antaga det möjligen vara förenligt med verldsordningens allvisa plan, att användandet af ett dylikt

medel verkligen är för uppnående af de angifna timliga målen, ordning och säkerhet, *nödvändigt?*

Utän att tilltro mig kunna bestämdt besvara dessa hittills, mig veterligen, icke mycket afhandlade frågor, anser jag mig dock kunna yttra, att det anförda torde utgöra tillräcklig anledning för att söka utreda, om och i hvad mån, enligt hvad man kan bedöma, en sådan nödvändighet verkligen är för handen; och då jag nu, till följd häraf, tror mig böra, så godt ske kan, företaga en sådan utredning, vågar jag i underdånighet utbedja mig nådigt öfverseende dermed, att ämnets beskaffenhet inledt mig på för min vanliga verksamhet mera främmande områden, der det är ganska lätt att kunna råka på villovägar.

Sedan urminnes tid har man ansett behöfligt — och destomera behöfligt, ju mindre tilliten varit till den allmänna rättskänslan — att låta, *dels* vissa allmänna, hvarje samhällsmedlem åliggande pligter, *dels* vissa särskilda medlemmar ålagda, eller af dem sig åtagna förbindelser, befastas genom högtidliga, med ed beledsagade, förklaringar och löften.

För sannolikheten, att dylika löften skulle uppfyllas, har man då vanligen ansett sig, jemte pligtkänslan hos löftesgifvaren, ega tre andra garantier:

den religiösa, eller fruktan för Guds straff i detta eller ett kommande lif.

den legala, eller fruktan för uti lag bestämda borgerliga straff och påföljder å löftesbrott, svekfulla handlingar och försäkringar; samt

hederskänslans, eller fruktan för den vanära, som drabbar lögn, löftesbrott och allt hvad som strängt fördömes och ogillas af rättsbegreppet och det allmänna tänkesättet.

Nu och ehuru väl den religiösa garantien vanligast antages vara den mest verksamma, och visserligen borde ensam vara fullt tillräcklig, enär, sedan en människa inför Gud högtidligen lofvat uppfylla en förbindelse eller tala sanning, han *i hvarje fall* synes böra hafva alldeles samma motiver, af kärlek eller fruktan, för att afhålla sig från äfven den ringaste afvikelse från det utlofvade eller sanna; så har en bedröflig erfarenhet emellertid, på sätt jag här nedan vill söka ådagalägga, tillräckligt visat, att den religiösa garantien är föga verksam vid edgång, när de två andra garantierna saknas.

Länge har man här i Sverige, likasom i England, med flera länder, låtit ynglingar, då de blifva studenter, edeligen förpligta sig noggrannt iakttaga åtskilliga sekelgamla, småaktiga akademiska föreskrifter, hvilka, alldeles stridande mot senare tidens seder och behof, i de flesta delar alldeles upphört att tillämpas. Både de lärare — ofta theologie eller juris professorer och doktorer — hvilka affordrade eden och de som aflade densamma, visste att den icke kunde hållas och att man bröt studenteden med full strafflöshet, samt utan att sådant hvarken af förmän eller kamrater ogillades.

När man sålunda äfven i länder, der sedlighet och bildning kanske stått högst, vid de främsta uppfostringsanstalterna, genast lärde de ynglingar, som sedermera skulle bekläda statens viktigaste embeten och som borde blifva mönster och föredömen, att betrakta de heligaste försäkringar såsom tomma formaliteter och le åt löftesbrott, så må man icke förundra sig öfver det sätt, på hvilket så uppfostrade medborgare, lagskipare och lagstiftare fortfarande brukat och betraktat edgång, då edsförbindelsen icke upprätthölls af lagen eller allmänna tänkesättet.

Nästa *ed*, som särskildt eller tillika med studented affordrades, innefattade vanligen *förpligtelse till trohet* mot den för tillfället styrande och den för tillfället gällande styrelseform.

Huru föga verksamma dylika eder, aflagda vid de högsta bildningsanstalterna eller annorstädes, visat sig, när lagens och allmänna tänkesättets garantier upphört, är allmänt känt, och många bland oss, ännu lefvande, hafva bevittnat, huru en konung blifvit afsatt, en dynasti förjagad och en grundlag kullkastad, utan att en blodsdroppa flutit eller knappt en arm blifvit lyftad till försvar för någondera, fastän hela krigsmakten till lands och vatten, jemte en stor del af den öfriga manliga befolkningen svurit *att*, "med lif och blod försvara det konungliga väldet"; *att* upprätthålla "den stadgade successionsordningen" samt *att* upptäcka och i tid tillkännagifva om något vore å färde "till ändring eller upphäfvande af denna lyckliga fundamental-lag" (1789 års Säkerhetsakt).

Vid slikt företeende kan man mindre förundra sig öfver den ytterliga lättsinnighet, som yppat sig vid brytande af vissa eder, dermed man sökt upprätthålla förbud eller utpressa afgifter, dem det allmänna tänkesättet utdömt, såsom förhållandet varit under tullförbudens och de höga skyddstullarnes senare tid, med de edliga uppgifter, som vid tullklarering affordrades varuegare i England och på flera andra ställen. En dylik så kallad "tullbodsed" ansågs nemligen icke förbinda till sanningsenlig uppgift, hvar emot det lærer visat sig, att, efter det tullsatserna blifvit, t. ex. i Hamburg, bestämda så lågt, att allmänna tänkesättet ansett dem billiga och rättvisa samt skulle brännmärka den varuegare, hvilken gjorde en oriktig obeedigad

uppgift såsom en oredlig person, det är så sällsynt, att oriktig uppgift vid förtullning sker eller försvinnning af varuegare försökes, att visitation vid tullbehandling derstädes numera nästan aldrig ifrågakommer.

Ett likartadt, ännu mera slående exempel äga vi att åberopa från här i landet nyligen vunnit erfarenhet, nemligen, att, då ledamöter i våra bevillningstaxerings- och pröfningskomitéer, till och med år 1859, aflade ed, hvarigenom de förpligtade sig tillämpa "föreskrifterna i bevillnings-stadgan"; men dessa föreskrifter icke voro öfverensstämmande med allmänna tänkesättet och ansågos orimliga, skedde taxeringen, *nästan utan undantag*, i uppenbar strid med bevillnings-stadgans föreskrifter, så att, då enligt regel, i hvarje af rikets cirka 1,200 pastorater, om de ej förenade sig med annat, skulle, *jemte* en prestman finnas minst åtta andra ledamöter i taxeringskomitéen, omkring 1,000 prestmän och 8,000 af landets anseddare lekmän, sannolikt den tiden gjorde sig *årligen* skyldiga dertill, att uppenbarligen, om icke uppsåtligen, öfverträda edligen åtagna förbindelser, endast i afseende å bevillningstaxeringen. Sedan åter, från och med år 1862, taxeringarne till bevillning skett efter grunder, dem allmänna tänkesättet synes godkänna, hafva taxeringarne, så vidt mig bekant är, i allmänhet noggrannt och samvetsenligt, verkställt, *utan* att någon *ed* affordras taxeringsmännen.

Om några, flera eller färre, *särskilda eder affordrats embets- och tjänstemän eller ej*, synes sådant icke heller äga inflytande å det sätt, på hvilket de fullgöra sina åligganden; och de två garantierna, lagens och hederskänslans, tyckas äfven här vara de egentligen verksamma.

Inom ett embetsverk härstädes, Eders Kongl. Maj:ts Kansli, finnas knappast några embetseder, då ingen *ordinarie* embetsman, från och med kopisten till och med den inför Eders Kongl. Maj:t eller Kongl. Regeringen föredragande revisions-sekreteraren eller expeditions-chefen, aflägger någon embetsed; men ändock torde ingen våga det påstående, att dessa tjänstemän mindre noggrannt uppfylla sina embetspligter, än de tjänstemän, hvilka upprepade gånger svära att iakttaga sina.

Till följd af den särdeles goda anda och den upplysning, som i senare tider, genom bildningsanstalternas förbättring, samt några utmärkta lärare och chefers inflytande, förefinnes hos Sveriges läkarekorps, tord edet numera väl endast i högst sällsynta fall förekomma, att sanningsenligheten af våra läkares edligen eller icke edligen fästade uppgifter ifrågasättes. Men den tid är ännu icke ur mannaminne, då flere, nu afidne läkare, allmänt förmodades, mot bestämd obetydlig afgift, lemna embetsbetyg angående hvarjehanda alldeles ogrundade förhållanden, derifrån skyldigheten att i betygen förnya och upprepa aflagd tjänste-ed icke afskräckte.

För att ådagalägga, huru föga verksam den religiösa garantien vid *sjelfva domare-eden* visat sig vara, torde man blott behöfva erinra sig, att, ehuru domare-ed här och sannolikt öfverallt, der sådan aflägges, innefattar förplig-

telse att döma efter *lag*, få länder torde finnas, der man icke eger åtskilliga *antiqverade* eller "obsoleta" *lagstadganden*; men då dessa ej äro annat än af lagstiftaren icke upphäfdade lagar, dem allmänna tänkesättet, likasom domaren under tidernas längd funnit olämpliga, hafva domare, ehuru af *ed* dertill förbundne, likväl upphört, att dessa lagar åtlyda eller tillämpa.

Domare-eden i Sverige har länge innehållit förpligtelse för domaren att icke taga "mutor eller gåfvor", men likväl lära, enligt mig af trovärdiga personer lemnade uppgifter, många svenska domare ännu vid slutet af förra och början af detta århundrade mottagit gåfvor af parter; och det är icke ändring i domare-eden, som kommit detta nesliga förhållande att upphöra, utan det är, på sätt den mest erfarne af de hofrätts-advokat-fiskaler, med hvilka jag varit i embetsberöring, vitsordat och hvad jag i öfrigt sjelf erfarit, till följd af offentlig kontroll, särdeles genom tryckfriheten, som svenska domarekorpsen, nu, i afseende å obetviflad redbarhet, står högre än kanske någon annan, oaktadt den otillräckliga aföningen för åtskilliga domare och det ytterst olämpliga sätt, hvarpå flertalet af underdomare, tyvärr, ännu här aflönas, nemligen genom expeditions-lösen och andra sportler.

Äfven i afseende å den ed, vid hvilken sist af alla man torde anse sig kunna undvara den religiösa garantien, nemligen *vittneseden*, har erfarenheten gifvit vid handen, att vittnen ofta dölja en anklagads af dem kända brottslighet, då de anse lagen orättvis, eller ålägga grymma och för hårda straff, eller med straff hota, i deras tanka, oskyldiga handlingar. Sådant lär t. ex. förhållandet allmänt varit i England i afseende å stöld af lägre belopp, så länge — till 1819 — tillgrepp till värde af 1 "shilling sterling" eller ungefär 90 öre riksmünt belades med dödsstraff, och sådant har förhållandet varit och är det kanske ännu i vissa delar af Sverige, i afseende å några förseelser emot bränvins- och skogsförfattningarne.

Det har till och med blifvit påstådt, att, när all tillbörlig vigt tillägges de båda andra garantierna, den religiösa, vid vittnesmål, icke blott är onyttig och således derfor bör upphöra, utan äfven att densamma användande för sanningens utforskande ofta är bestämdt hinderlig.

Till stöd för en sådan åsigt anföres:

1:o) att edgång gifver domaren benägenhet, att fästa otillbörlig tillit till ett beedigadt vittnesmål; att han grundar en sådan å den ofta oriktiga förutsättning, att hos vittnet det religiösa motivet, att vara sannfärdig, är starkare än de bevekelsegrunder, partisinne, egennyttan, fruktan, hopp, sympati, antipati m. m., kunna ingifva; att, ju oerfarnare och oskickligare en domare är, ju mindre efterforskar han dessa bevekelsegrunder, litar ensamt på edens verkan och gör sig, såsom E. Dumont säger, af densamma en maklighetens öronkudde, "oreiller de paresse"; att, sedan han fullgjort formen och den lagliga ansvarighetens minimifordringar, försummar han det väsendtliga, besvä-

rar han sig föga med forskning efter de inre kännetecknen å vittnets trovärdighet; att den erfarne och skarpsinnige domaren deremot hyser ringa förtroende till edgången, då han så ofta sett den vanhelgas af lögnen och sveket; att dennes hela uppmärksamhet egnas åt beskaffenheten af sjelfva vittnesmålet; att han söker genomskåda vittnet, dess ton, uppsyn, lugn, förvirring, sammanhanget eller stridigheten uti dess uppgifter, enligheten med eller afvikelserna från andras, och att han oftast eger kännetecknen för att uppskatta den talandes redbarhet och pålitlighet, men sällan några för att bedöma hans religiositet;

2:o) att eden gifver vittnet ökad benägenhet att *επιφύλα* en redan gjord oriktig uppgift, samt att ett vittne visserligen blyges, äfven utan edgång, för motsägelser, men naturligtvis ännu mera då fruktan att anses för menedare tillkommer;

3:o) att der, hvarest lagen förklarar ett visst antal edsvurna vittnens sammanstämmande berättelser utgöra fullt bevis, man lätt löper fara, att vissa förhärdade och oförsynta personer göra till näringsfång, att uppträda såsom vittnen vid domstolar, särdeles sådane, der oerfarna domare mera fästa sig vid eden än vid vittnesmålets beskaffenhet, och att öfverskottet af tillit till ett edligen fästadt vittnesmål då kan blifva ett premium för menedaren; samt

4:o) att, när lagstiftaren fästar för stor vikt vid edgång, han lätt förirrar sig derhän, att icke söka, eller att ringakta upplysningar af alla dem, som af hvarjehanda orsaker icke kunna tillätas aflägga ed.

Det torde väl knappas behöfva erinras, att, om man ock ifrågasätter *nödvändigheten* utaf den *religiösa garanti*, som en borgerlig lagstiftare vill *direkt*, för *visst* af honom önskvärdt ansedt verldsligt ändamål, skaffa sig genom hot eller förespegling af *icke* verldsligt straff, vid edgång, så följer deraf ingalunda, att man anser något samhälle kunna undvara *all* religiös garanti. Tvärtom kan det vara just den djupa och innerliga öfvertygelsen derom, att annan *allmän indirekt* garanti ytterst icke finnes för hela samhällets välbefinnande och fortskridande än dess medlemmars gudsfruktan, samt att man deruti eger den säkraste borgen för deras ordhållighet, sanningskärlek, laglydnad och pligtkänsla, som föranleder en stiftare af borgerlig lag med yttersta varsamhet undvika att neddraga det heliga och oändliga, hvars betydelse endast emellan individen och hans skapare kan afgöras, till bruk, hvilket lätt blifver missbruk, då det användes efter andra ofullkomliga varelserns inskränkta beräkningar, för vinnande af deras tillfälliga syften, äfven om dessa i och för sig äro önskvärda.

Några faror vid edgång af mera allmän beskaffenhet än de här förut anförda får jag här ock i underdånighet antyda.

Så länge man, så att säga, eger två slag af sanning eller sanningsenliga förklaringar, den ena fästad med ed, den andra icke, anställes jemförelse emellan båda, och det första, eller edfästade slaget, lennas plats framför det andra, icke edfästade. Brottet får då jemväl två grader, mened och osanning, hvilken senare synes mindre fördömlig än den förra. Med afskaffande af edgång skulle denna fördelning bortfalla och hvarje lögn framstå i hela dess immoraliska styggelse, allmänna tänkesättet skulle äfven följa samma riktning och fördöma osanning af alla slag. Till dessa antaganden synes man ega anledning uti det kända förhållande, att de christna trosbekännare, t. ex. qvårkarne, som icke tillåta sig användande af edgång, anses vara de mest sannärdiga.

Det onda, som försöken, att genom hjälp af religionens tjenare, kringgå edsförpligtelse, tillfogat religionen och moraliteten hos folken är oberäkneligt. Så långa traditioner finnas, har man oblygt i sjelfva gudaläran och hos dess uttolkare sökt ursäkter för sveket. Grekers och romares främste gud ansågs le åt vissa meneder. Hinduerne, så vida man får sätta tro till den, genom engelsk-ostindiska kompaniets försorg år 1776 utgifna öfversättning af deras religionsstadgar, hafva i lag bestämt vissa fall då mened är loflig. *Falskt vittnesmål* är i regel tillåtet, om det afgifves för befrielse af en person, anklagad för med dödsstraff belagdt brott. Härvid är dock undantag gjordt i afseende å några brott, så att man icke må genom falskt vittnesmål från *dödsstraff* frälsa den, som anklagats för något af de, efter Hinduernes åsigt, mest afskyvärda brott, såsom 1:o att hafva mördat en Brahmin; eller 2:o (hvilket ansågs lika) att hafva dödat en ko; eller 3:o att hafva druckit vin, om den anklagade tillhörde Brahmin-kasten.

Ehuruväl under de första århundradena Christi efterföljare synas hafva handlat efter hans anda, så att. t. ex. Augustinus förklarar dem vara menedare, som bruka ord, dermed deras förhoppningar för hvilka ed afläggas, blifva bedragna; ("Perjuri sunt, qui servatis verbis expectationem eorum, quibus juratum est, deciperunt") Epist. LXXIV; dröjde det likväl icke länge förrän äfven inom christna församlingar förkunnades, att eder icke voro förbindande mot kättare, samt att påfven kunde lösa undersätare från den ed de svurit sina furstar och dessa från deras högtidligen afgifna förpligtelser till folken. Clemens VI beviljade, enligt kyrkans föreskrifter (canonique-ment) åt Jean, konung af Frankrike, och hans gemål, Jeanne, jemte alla dem efterträdande konungar och drottningar befogenhet, att, utan synd, kunna bryta löften och eder, redan gjorda, eller dem, som framdeles gjordes, när de icke funno för sig beqvämt att hålla dem, dock med vilkor, att i stället låta sig af sina biktfäder förpligtas till något annat barmhertighetsverk

(In perpetuum indulgemus ut confessor — — juramenta per vos præstita et per vos et eos præstanda in posterum, quæ vos et illi servare commode non possētis, vobis et eis commutare valent in alio opere pietatis).

Så snart ed äskas, följa ock dermed åtskilliga, å särskilda tider och ställen samt för olika religionsbekännare, olika kyrkliga bruk och föreställningssätt, hvilka lätt råka i strid med de världsliga myndigheternas åsigter, hvarigenom ock från de undanflygter, hvilka alla slag af list uppfunnit, uppkomma flera och stora olägenheter, deribland främst missbruk med det heligaste samt dernäst stor ovisshet, der visshet mest erfordras.

Den ceremoniela formen synes vara viktigast för många, hvilka fästa föga afseende vid afsigten med akten och anse sig icke bundna af de ord de uttala, eller hafva svurit eden, om ej den säregna form iakttages, åt hvilken deras fördomar gifvit helgd, så att t. ex. hos en Jude af sådan sinnesart edens helgd kan vara beroende derpå, om han, vid dess afläggande, lagt ett visst finger på ett visst bibelställe — högra handens tumme å 7 v. 20 Kap. 2 Mosebok — eller haft på sig sin hatt, eller hvad han anser uti lagen menas med en hatt. I Ostindien hafva domstolarne, i detta afseende, stora svårigheter med vissa hinduer och mahomedaner, för hvilka minsta afvikelse från deras ritual tillintetgör all verkan af edsförpligtelsen.

Man behöfver likväl icke i Orienten uppsöka mental-reservationer, hemliga undanflykter, förtiganden, ord utsagda i en mening, för att förstås i en annan, eller ord inpassade med låg röst i meningar, som innebära motsatsen af hvad hörbart förmäles.

Sålunda uppgifves dels af en engelsk rättslärd, J. Bentham, att vissa af hans landsmän med lugn aflägga en falsk ed om de med läpparne vidröra hand eller handske, i stället för evangelierna; dels af en tysk, L. von Jagemann, att han skulle kunna skrifva en särskild afhandling angående de mångfaldiga mental-reservationer, derom han under förtroliga samtal med tyskt landtfolk fått kännedom; och dels af en fransysk, E. Dumont, huruledes läran om mental-reservationer tidigt blifvit af den lärda kasuisten Sanchez satt i system och citeras efter honom: "man kan svära, att man icke gjort en sak, fastän man verkligen gjort den, om man för sig sjelf tänker, att man icke gjort den en viss dag, eller förr än man blef född, eller förstår under någon dylik omständighet, utan att de ord, deraf man sig betjenar, förråda sådant: och detta är ganska beqvämt vid många tillfällen och alltid ganska

rätt (tres juste!) när det är nödigt eller nyttigt för helsan, äran eller ett godt ändamål.”

När man blifvit föranledd allvarligen taga i betraktande alla de med edgång förenade olägenheter, af hvilka de här ofvan anförda endast utgöra en ringa, kanske den ringaste delen, då intet yttrats, t. ex. angående följderne af de i vissa länder ännu öfliga *prest-eder*, deras beskaffenhet och inflytande till undertryckande af sanning och forskning samt upprätthållande af skrymteri, torde det vara ursäktligt, om man, å ena sidan, öfvertygad, som jag tror man måste blifva, derom, att olägenheterna af edgång, under de flesta förhållanden, öfverväga fördelarne, samt att totala afskaffandet af edgång i allmänhet endast är en *tidsfråga*, å andra sidan, af den fara man vid alla reformer löper, att fördröja dem, derest man tager för stora steg, hvilka föranleda steg tillbaka, känner sig manad till stor varsamhet och tveksamhet i fråga om valet af tid och sätt för reformens genomförande.

Jag vågar emellertid antaga det nu i allmänhet skola medgifvas:

att edgång är alldeles öfverflödig hvad angår alla sannt religiösa och moraliska personer; samt att den endast medför olägenheter beträffande de icke religiösa och icke moraliska; *men att*, i afseende å det emellan dessa två bestämda klasser befintliga antal af lättsinniga, eller emellan ondt och godt vacklande personer, den fördel ännu af flertalet påräknas, att eftertanka och samvete, *i synnerhet då rittnesmål aflägges*, skärpas och väckas medelst edgång.

Denna fördel blifver likväl mindre, i den mån inom ett samhälle dels antalet af dylika personer är ringa och dels den lagliga och det allmänna tänkesättets garanti göra sig mera gällande.

Jag vågar ytterligare i underdånighet antaga, att vårt fädernesland, till följd af många samverkande orsaker, särdeles genom den nästan obegränsade tanke-, tal- och tryckfrihet, som de facto, om ock ej de jure, under de sednare åren egt rum och genom den tvåfaldiga kontroll, hvilken från både regering och representation *här* utöfvas å alla embetsmän, samt det strängare ansvar å dessas förseelser i den *nya* strafflagen bestämmes, *nu*, i nyssnämnda hänseenden är i den ställning, att den påräknade fördelen af edgång här jemförelsevis finnes obetydlig, om ock ännu så stor, att den icke genast alldeles kan eftergifvas.

Justitiekanslersemetet har i dess utlåtande af den 21 Juni 1859, samt vidare här ofvan i underdånighet omförmält, huruledes ett stort antal eder under de sednare åren här i landet blifvit afskaffade.

Då ingen enda olägenhet veterligen deraf blifvit föranledd, *då* båda statsmakterna synas benägna, att nu ytterligare inskränka antalet af edgångar och revidera edsformulären, och *då* sex år snart numera derefter förflutit, anser jag, på sätt här ofvan i underdånighet är antydt, mina år 1859 yttrade betänkligheter i afseende å lämpligheten, att åter upptaga denna fråga, böra vika, samt vågar, under den förutsättning, att Justitiekanslers-embetets yttrande icke är påkalladt angående de eder, hvaróm grundlagarne eller Riksakten stadgar, i underdånighet tillstyrka det Eders Kongl. Maj:t täcktes besluta:

att frågan om afskaffande, ändring eller inskränkning i de eder, hvilka omförmälas i allmänna lagen, eller öfrige, jemlikt 87 § Regeringsformen, tillkomna stadganden, må ånyo upptagas, vid den pröfning, som sannolikt snart måste företagas utaf lagberedningens, år 1849, afgifna förslag till rättegångsbalk;

att vid denna pröfning må komma under öfvervägande, huruvida icke, åtminstone alltid i de fall, der edgång icke af någondera parten äskas, i stället för ed, blott afgifves på "heder och samvete", lemnad försäkran, samt om icke, der edsförpligtelse skall fortfarande afgifvas, formuläret bör ändras t. ex. på det sätt, att det vanliga slutet, "så sannt mig Gud hjelpe till lif och själ", borttagas, och orden "svär vid Gud och Hans Heliga Evangelium" utbytas emot orden "svär inför Gud";

att, i stället för den nu brukliga *tro- och huldhetsed* skall afgifvas en *försäkran* af följande lydelse:

"Jag N. N. lofvar, att jag städse skall vara min rätte Konung, den Stormäktigste Furste och Herre, Carl XV, Sveriges, Norges, Götés och Wendes Konung, samt det Kongl. Huset huld och trogen. Jag skall ock med lif och blod försvara det Konungliga väldet samt Rikets Ständers fri- och rättigheter, allt i öfverensstämmelse med Rikets Grundlagar, dem jag till alla delar skall lyda och efterkomma. Detta lofvar jag på heder och samvete hålla".

att sådan försäkran af hvarje person endast en gång åt hvarje Konung afgifves;

att alla embets- och tjenstemannaeder afskaffas, men i stället, när och på sätt i instruktion, reglemente eller annorledes af Eders Kongl. Maj:t bestämmes, vid tillträdet af befattningen erinran meddelas åt embets- eller tjenstemannen angående hans åligganden jemte det ansvar, försummande deraf medför,

att alla andra nuvarande, här ofvan icke omnämnda, i den ordning 89 § Regeringsformen omförmäler, tillkomna föreskrifter angående edgångs afläggande, förklaras hafva upphört att gälla; samt

att till följd deraf den läkare åliggande skyldighet, att åt embetsutlåtande gifva ytterligare edelig bekräftelse äfven upphör, men att dessa utlåtanden deremot, likasom de öfriga Eders Kongl. Maj:t pröfvar nödigt nu eiler framdeles bestämma, skola undertecknas sålunda: "Detta embetsutlåtande (intyg) är afgifvet under den ansvarighet lag stadgar" eller ock skrivas å papper, hvarå dylik mening öfverst å första sidan är tryckt eller litografierad.

Justitiekanslers-embetet finner, såsom ytterligare anledning till denna underdåniga framställning, sig endast böra tillägga, att man torde kunna hoppas, att, derest edgång anlitas endast sällan och vid tillfällen, då allmänna tänkesättet ännu icke förkastat dess användande, edgången skall få ökad betydenhet och således, i de fall der den bibehålles, mindre ofta missbrukas.

Remisshandlingen varder härhos i underdånighet bifogad.

Stockholm den 29 April 1865.

Att förestående afskrift är lika lydande med det hos Kongl. Justitiekanslersembetet förvarade koncept-memorial betygar

Stockholm och Kongl. Justitiekanslers-expeditionen den 9de December 1867.

Ex officio
F. V. Gahn,
Registrator.